

Overzichtstabel 2021 t/m 2035

(21-10-2021)

U heeft gevraagd om een overzichtstabel van 2021 tot en met 2035 met het basispad en de ontwikkeling van het EMU-saldo en de EMU-schuld, op basis van de meest recente ramingen. U vraagt in deze tabel expliciet de effecten van het Groeifonds en de *Recovery and Resilience Facility* op te nemen en daarnaast aandacht te besteden aan de verschillen tussen de ramingen van het ministerie van Financiën en de ramingen van het Centraal Plan Bureau.

I. Overzichtstabel overheidsfinanciën

Het ministerie van Financiën kan de gevraagde overzichtstabel alleen opstellen voor de periode tot en met 2025. Hieronder volgt het basispad van de overheidsfinanciën t/m 2025.

Tabel 1. Basispad overheidsfinanciën

Kerngegevens overheidsfinanciën stand 21/10	2022	2023	2024	2025
EMU-schuld	58,0%	57,4%	56,5%	55,7%
EMU-saldo	-2,8%	-1,2%	-0,8%	-0,7%
Structureel saldo	-3,1%	-1,6%	-1,0%	-0,8%

- In dit basispad zit **wel** de raming van de ca. 20 miljard euro aan uitgaven van het Nationaal Groeifonds (NGF) verwerkt. Van deze 20 miljard is op dit moment 0,1 miljard reeds toegekend en 0,5 miljard voorwaardelijk toegekend aan projecten. Per saldo resteert er ruim 19 miljard om incidenteel in te zetten voor projecten binnen de scope van het NGF.
- De ca. 6 miljard euro dat Nederland ontvangt uit het Europese Recovery and Resilience Facility (RRF) zit **niet** in dit basispad verwerkt. In het geval Nederland ervoor kiest om bestaande projecten in te dienen voor het RRF, dan vormt deze 6 miljard euro aanvullende incidentele budgettaire ruimte ten opzichte van het basispad. Het kasritme waarin deze 6 miljard euro in de komende jaren beschikbaar komt voor Nederland is afhankelijk van de mijlpalen waarop de Nederlandse projecten worden gerealiseerd.

Tabel 2. Nationaal Groeifonds

In miljoenen euro	2022	2023	2024	2025
Stand ontwerpbegroting 2022	2.136	3.177	4.216	4.236

Tabel 3. Verticale toelichting ontwikkeling EMU-saldo

In procenten bbp	2022	2023	2024	2025
Stand Miljoenennota 2022	-2,4%	-1,2%	-0,8%	-0,7%
Na pakket APB	-0,1%	0,0%	0,0%	0,0%
Na pakket energierekening	-0,3%	0,0%	0,0%	0,0%
Stand 20 oktober 2021	-2,8%	-1,2%	-0,8%	-0,7%

- Na het APB-pakket is het EMU-saldo verslechterd met 0,1 procent in 2022. Uit het totaalpakket is ca. 500 miljoen euro niet gedekt en ten laste van het saldo gebracht.
- Na de besluitvorming over het energiepakket is het EMU-saldo in 2022 met 0,3 procent verslechterd. Voor circa 3 miljard euro is lastenverlichting gegeven via de energiebelasting.
- De besluitvorming sinds de Miljoenennota is niet doorgerekend door het CPB. De effecten zijn ex ante inschattingen.

Tabel 4. Budgettaire ruimte onder verschillende scenario's

Financiële ruimte in mld. euro's in scenario's	2022	2023	2024	2025	Struc.
SBR-advies					0
Incidentele ruimte in RRF	1,5	1,5	1,5	1,5	
Incidentele ruimte in NGF	2	3	4	4	
Incidenteel ingroeien naar de 60%-grens in 2025*	5	10	13	14	
Schuld structureel stabiliseren op 60%**	2	6	8	10	10
Schuld structureel stabiliseren op 60% met 1% rente**	1	3	4	5	5
Op MTO (-0,5%) in 2025				0	0
Op MTO (-1,0%) in 2025***				2	2

* In de periode 2022-2025 is er cumulatief 42 mld. ruimte tot 60%.

** Om de staatsschuld ook op lange termijn te stabiliseren, kan de volgende vuistregel gehanteerd worden: Het saldo waarop de staatsschuld stabiliseert = (Staatsschuld * nominale groei) – rentebetalingen. Bij huidige ramingen is dat $60\% \times 3\% = 1,8\%$. Hiervan is $0,8\%$ al belast door het structureel saldo, dus is nog 1% extra ruimte over. Dit komt ongeveer op 10 miljard de komende jaren. Hierbij is aangenomen dat het rentetarief 0% is (bij 1% is er ongeveer 5 miljard ruimte). Kanttekening is ook dat autonome groei in de uitgaven (bijv. zorg) en rentestijgingen niet in deze berekening zitten. Inverdieneffecten zijn hier niet meegenomen. Deze optie staat op gespannen voet met de preventieve arm van het SGP.

*** Om te voldoen aan preventieve arm SGP, zou de MTO komend voorjaar wel moeten worden aangepast.

II. Nadere toelichting bij basispad t/m 2035

- Het is voor het ministerie van Financiën niet mogelijk de gevraagde overzichtstabel t/m 2035 op te stellen. Het CPB en Financiën gebruiken twee methoden om de saldo- en schuldontwikkeling te berekenen. Methode 1 wordt gebruikt voor de korte termijn tot en met 2025/2026, terwijl methode 2 wordt gebruikt voor de zeer lange termijn tot 2060. Beide methodes werken met eigen aannames over bijvoorbeeld de ontwikkeling van de vergrijzing en zorgkosten die niet geschikt zijn om onverkort door te trekken naar een saldo- en schuldpad tot 2035. Een berekening voor 2035 daarmee tot cijfers leiden die niet valide zijn en ongeschikt zijn als budgettair kader. Financiën beschikt niet over de gegevens om betere aannames te maken voor de jaren 2027-2035. De noodzakelijke input hiervoor komt veelal van externe partijen gedurende het ramingsproces.
- Op verzoek van de formatie zou met het CPB nader verkend kunnen worden of de horizon van de MLT verlengd kan worden voorbij 2025.

Methode 1

- Methode 1 is een bottom-up berekening van schuld en saldo, gebaseerd op de macro-economische uitgangspunten uit de MLT van het CPB, gecombineerd met de standen van de departementale begrotingen. De MLT gebruikt een horizon tot 2025, terwijl de meerjarenperiode van de begrotingen doorloopt tot en met 2026. Ieder jaar schuift de horizon van de MLT en de begrotingen met één jaar op. Voor de jaren na 2025/2026 zijn er geen gegevens op basis waarvan Financiën een bottom-up saldo- of schuldpad kan berekenen.
- Indien men de MLT-cijfers uit 2025 en de begrotingsstanden uit 2026 plat zou doortrekken naar 2035 om op die manier een saldo- en schuldpad tot en met 2035 te berekenen, dan leidt dat tot cijfers die niet valide zijn en daarmee ongeschikt als budgettair kader. In dat geval is de veronderstelling dat de uitgangspunten voor de economie (zoals rente, arbeidsaanbod, uitvoer etc.) en demografie voor 2025 onverkort gelden voor de jaren erna. Ook is dan de veronderstelling dat de begrotingsstanden in 2026 gelijk blijven in de periode tot en met 2035. Beide veronderstellingen zijn echter problematisch. Financiën beschikt voor de jaren na 2026 niet over de gegevens om betere aannames te maken dan het plat doortrekken van de raming voor 2025 of 2026.
- Ter illustratie enkele voorbeelden waaruit blijkt dat het extrapoleren van de raming problematisch is. De demografische cijfers in de MLT voor 2025 zijn niet representatief voor de jaren 2026 tot en met 2035. Zo neemt de vergrijzing toe in de jaren na 2026. Deze vergrijzing leidt tot hogere uitgaven aan onder meer de AOW en de zorg, maar deze effecten voor de begroting zijn nog niet bekend. Als de MLT voor 2025 plat wordt doorgetrokken naar 2035, zonder te corrigeren voor deze demografische ontwikkeling, dan rolt er een onjuist en te

optimistisch saldo- en schuldpad uit de berekening. Ditzelfde geldt voor andere externe ontwikkelingen in de MLT. Ook is het problematisch om de begrotingsstanden in 2026 plat te extrapoleren naar 2035, omdat er dan geen rekening wordt gehouden met bijvoorbeeld de jaarlijkse correctie voor de loon- en prijsontwikkeling of bijvoorbeeld de automatische groei van de uitgaven aan ontwikkelingssamenwerking (ODA) met de economie.

Methode 2

- Voor de lange termijn berekent het CPB het houdbaarheidssaldo en maakt het CPB projecties over de ontwikkeling van de schuld. De lange termijn methodiek is niet geschikt om aan te laten sluiten op de MLT-periode. Anders dan methode 1 zijn deze ramingen niet bottom-up opgebouwd, maar berekend op basis van enkele grove aannames over hoe bijvoorbeeld de economie, rente, lastendruk, en de Rijksuitgaven zich op de lange termijn zullen ontwikkelen. Een belangrijke aanname daarbij is dat alle Rijksuitgaven verondersteld worden constant te blijven in percentage van het bbp. De uitgaven aan bijvoorbeeld Defensie groeien in deze methode gelijke tred mee met de economie, niet meer en niet minder. Het CPB houdt voor de lange termijn dus geen rekening met autonome trends op de uitgaven. De enige uitzondering hierop zijn vergrijzingsgevoelige uitgaven, te weten de zorg en de AOW. Deze uitgavenposten past het CPB wel aan op basis van demografische ontwikkelingen.
- Indien men dezelfde aannames voor 2060 zou gebruiken om een saldo- en schuldpad te berekenen voor 2035, dan leidt dat tot cijfers die niet valide en daarmee ongeschikt zijn als budgettair kader. Dit komt omdat de aanname van constante arrangementen niet realistisch is voor de jaren 2026 tot en met 2035. Ter illustratie een voorbeeld waaruit dit blijkt. Onder de aanname van constante arrangementen houdt het CPB enkel rekening met de groei in de zorgkosten als gevolg van demografie. De zorguitgaven groeien in de praktijk echter ook door andere factoren, zoals kwaliteitsgroei. Hierdoor nemen de totale zorguitgaven fors harder toe dan de economie. Dit effect wordt niet meegenomen als op basis van methode 2 een saldo- en schuldpad wordt berekend, waardoor de cijfers die uit deze methode volgen voor 2035 niet representatief zijn.

Tabel 5. Schuldscenario's 2060

Variant	Basis (rente 0,6%)	Rente 2%	Rente 3%	Rente 4,5%	Basis + 1% hogere zorguitgaven zonder extra dekking
Schuld in 2060	27%	41%	53%	78%	96,60%

Bron: CPB, Schuldprojectie 2060 met varianten.

III. Verschillen tussen de ramingen van Financiën en het Centraal Planbureau

Tabel 6. Verschil EMU-saldo en EMU-schuld in % bbp	2021	2022	2023	2024	2025
1. EMU-saldo bij MN 2022	-6,0%	-2,4%	-1,2%	-0,8%	-0,7%
2. Huidig EMU-saldo kabinet	-5,9%	-2,8%	-1,2%	-0,8%	-0,7%
3. EMU-saldo CPB	-5,4%	-2,3%	-1,5%	-0,9%	-0,9%
Vershil (2-3)	-0,5%	-0,5%	0,3%	0,1%	0,2%
<i>a.g.v. besluitvorming sinds MN 2022 (ex ante)</i>					
<i>Ramingsbijstelling corona</i>	0,1%				
<i>Motie Hermans (APB)</i>		-0,1%			
<i>Pakket energierekening</i>		-0,3%			
EMU-schuld kabinet	57,7%	58,0%	57,4%	56,5%	55,7%
EMU-schuld CPB	57,5%	56,5%	55,7%	54,6%	53,7%
Vershil	0,2%	1,6%	1,7%	1,9%	2,0%

- Na doorrekening van de MEV en de aanvullende besluitvorming sinds Prinsjesdag, zoals de motie Hermans, het energiepakket en een aantal coronamaatregelen, komt de kabinetsraming uit op een EMU-saldo van -5,9 procent bbp in 2021 en van -2,8 procent bbp in 2022 (zie tabel 1). In latere jaren loopt het tekort terug naar -0,7 procent bbp. De EMU-schuld komt uit op 57,7 procent bbp in 2021 en 55,7 procent bbp in 2025.
- De MEV-raming van het CPB is gebaseerd op het beleid zoals gepresenteerd in de Miljoenennota. De aanvullende besluitvorming sindsdien is niet verwerkt in de CPB-cijfers.
- Het CPB raamt in de MEV een EMU-saldo van -5,4 procent bbp in 2021 en van -2,3 procent bbp in 2022. In latere jaren loopt het tekort terug tot een EMU-saldo van -0,9 procent bbp in 2025. De EMU-schuld is deze raming op tot 57,5 procent bbp in 2021 en daalt vervolgens naar 53,7 procent bbp in 2025.
- Het EMU-saldo in de kabinetsraming is in 2021 en 2022 0,5 procent bbp negatiever dan de CPB-raming. In latere jaren is de kabinetsraming 0,1 tot 0,3 procent bbp positiever dan de CPB-raming.
- Het saldoverschil in 2021 wordt vooral verklaard door verschillende corona-uitgaven die door het CPB lager worden geraamd. In 2022 wordt het verschil grotendeels verklaard door de aanvullende besluitvorming sinds de publicatie van de MEV op Prinsjesdag.
- Daarnaast gaat het CPB ervan uit dat een groot deel van de uitgaven aan het Nationaal Programma Onderwijs die voor 2021 en 2022 in de begroting staan pas in latere jaren uitgegeven worden. Dit is saldoverbeterend bij het CPB in eerdere jaren en verslechterend in latere jaren ten opzichte van de kabinetsraming. Ook raamt het CPB meerjarig lagere belasting- en premie-inkomsten. De verklaring hiervoor is dat in de raming van Financiën recente positieve realisaties zwaarder wegen dan bij het CPB. Dit leidt vooral in latere jaren tot een slechter saldo in de CPB-raming.
- De schuld in de CPB-raming daalt sneller dan in de kabinetsraming. In eerdere jaren komt dit vooral door het positievere saldo van het CPB. In alle jaren tot 2025 raamt het CPB hogere terugontvangsten van eerder verleend belastinguitstel. Dit werkt (conform de regels van Eurostat) niet door in het saldo van deze jaren, maar wel in de schuld. Ook hanteert het CPB de technische aanname dat ABN-AMRO voor 2,4 mld. verkocht wordt tussen 2022 en 2025, wat schuldverlagend werkt in de CPB-raming.
- De ramingsverschillen zijn vanwege de verschillende aannames met onzekerheid omgeven.

U heeft gevraagd welke programma's en/of begrotingsgelden eind 2021 aflopen. In de toelichting op de vraag zijn specifiek de onderwerpen mediareserve, bijdragen BES, werkdruk PO en de dak- en thuislozen genoemd.

Daarnaast heeft u gevraagd naar een overzicht van eventuele bedragen die in de komende jaren ongedekt zijn en dus leiden tot tekorten in de begroting.

Antwoord:

In voorbereiding op de Miljoenennota heeft het demissionaire kabinet al gekeken naar welke budgetten in 2021 afliepen en zijn waar nodig extra middelen uitgetrokken. Voor een aantal onderwerpen zijn daarom in afwachting van de formatie generale middelen voor 2022 toegevoegd aan de begrotingen. Tabel 1 in de bijlage geeft hiervan een overzicht. Hierbij is alleen gekeken naar de reguliere begrotingsuitgaven. Voor corona geldt dat de steunmaatregelen incidenteel zijn en aflopen. Ook is niet gekeken naar klimaat en stikstof, ook hiervoor geldt dat uitgaven incidenteel zijn en deze integraal worden besproken in de langere termijn aanpak. Tot slot zijn achterstanden bij infrastructuur en defensie buiten beschouwing gelaten, hier is separaat naar gevraagd.

Financiën beschikt niet over een uitputtend overzicht van alle aflopende specifieke programma's, subsidies en opdrachten. Departementen kunnen begrotingsgelden herschikken en ervoor kiezen om bepaalde opdrachten of subsidies af te laten lopen om deze middelen op een andere manier in te zetten. De begrotingsregels bieden hiervoor de mogelijkheid. De horizontale ontwikkeling van de begroting geeft inzicht in hoe de meerjarige budgetten van de begrotingen zich ontwikkelen (zie separaat document over de horizontale ontwikkeling).

Om staand beleid voort te kunnen zetten worden reguliere mee- en tegenvallers van de uitvoering jaarlijks in het voorjaar budgettair verwerkt op basis van dan beschikbare informatie. Voor asiel, de nieuwe inburgeringswet en de Wajong verwachten we op basis van recente informatie structurele tegenvallers. Daarnaast is het onzeker of de niet-indexering van de Algemene Kinderbijslagwet (AKW) wordt aangenomen in de Eerste Kamer. Deze besparing is al in de begroting verwerkt als onderdeel van de dekking voor betaald ouderschapsverlof en de uitvoeringskosten. Verder zijn er op de begroting van LNV nog geen middelen gereserveerd voor het 7de actieprogramma nitraatrichtlijn en de uitvoeringskosten voor het gemeenschappelijke landbouwbeleid 2023-2027. Tot slot zijn er mogelijk tegenvallers voor Ggz in de Wlz en door uitstel van invoering van de integrale vergelijking (IV) in de sector verpleging en verzorging. Op dit moment is nog niet getoetst hoe hard deze tegenvallers zijn. Ook is nog niet onderzocht welke dekkingsmogelijkheden binnen de begrotingen aanwezig zijn. Inhoudelijke beleidsmaatregelen om de ongedekte kosten terug te brengen kunnen ook een oplossing zijn. Deze analyse vindt tijdens het reguliere begrotingsproces in het voorjaar plaats. Zie tabel 2 in de bijlage.

Voor de dak- en thuislozen zijn er middelen die aflopen na 2021 (175 mln.). Voor de werkdruk PO loopt het budget structureel op van 381 mln. naar 430 mln. Voor bijdragen BES geldt dat het budget in 2022 daalt door een eenmalig investering in een olieopslag op Bonaire (10,4 mln.) en doordat coronasteunmaatregelen aflopen. De mediareserve is op dit moment goed gevuld in vergelijking met voorgaande jaren. Zie ook tabellen 3 t/m 6 in de bijlage.

Bijlage 1

Toelichting incidentele middelen die aflopen na 2022

Tabel 1. Incidentele middelen die aflopen na 2022

Begroting	Uitgaven in mln.	2022
GF	Jeugdzorg	1614
GF	Opschalingskorting Gemeenten	270
EZK	Waardevermeerderingsregeling Groningen	60*
VWS	Kansrijke start	7
BZK	Verkiezingen	7
JenV	Regionaal Uitstapprogramma Prostituees II	1

*Deze middelen zijn voorgefinancierd in 2021 aan de uitvoerder van de regeling SNN (samenwerkingsverband Noord-Nederland).

Jeugdzorg

Voor 2022 stelt het kabinet 1,314 miljard euro beschikbaar ter compensatie van de tekorten in de jeugdzorg. Dit komt bovenop de eerder toegezegde 300 miljoen euro voor 2022. Daarnaast is afgesproken dat gemeenten en Rijk aan de slag gaan met maatregelen om de structurele houdbaarheid van de uitvoering van de Jeugdwet te verbeteren. Rijk en VNG stellen een Hervormingsagenda Jeugd op, die bestaat uit de combinatie van een set van maatregelen en een financieel kader op basis van het oordeel van de Commissie van Wijzen.

In de Gemeentefonds-projecties zijn vanaf 2023 nog *geen* extra middelen opgenomen voor de jeugdzorgproblematiek. Er ligt een zwaarwegend advies van de Commissie van Wijzen om een set maatregelen te nemen en vanuit het Rijk het resterende tekort aan te vullen. Tenzij aanvullende maatregelen worden genomen gaat het om een bedrag van 1,45 mld. in 2023 aflopend tot ca. 800 mln. structureel wat nog zou moeten worden toegevoegd aan het Gemeentefonds. Het is daarom van belang om afspraken te maken met gemeenten over besparingen en een houdbaar jeugdstelsel.

in € miljoenen	2023	2024	2025	2026	Struc.
Resterend tekort jeugdzorg	1.454	1.365	1.258	867	811

Opschalingskorting Gemeenten en Provincies

Het GF en PF is bij formatie Rutte II gekort vanwege veronderstelde opschaling. Voor gemeenten is de oploop in 2022 van 300 mln. naar 570 mln. bevroren, maar start de oploop weer vanaf 2023. Onderstaande reeks betreft de actueel ingeboekte besparingsreeksen voor zowel het gemeentefonds als provinciefonds. De discussie over de opschalingskorting kan benut worden om tot afspraken te komen met gemeenten over stabiele financiering.

in € miljoenen	2022	2023	2024	2025	2026
Gemeentefonds	300	700	835	975	975
Provinciefonds	45	55	65	75	75

Waardevermeerderingsregeling Groningen

Met de waardevermeerderingsregeling kunnen bewoners die een schadevergoeding hebben ontvangen van € 1.000 of hoger als gevolg van bodembeweging door gaswinning uit het Groningenveld of door de gasopslag Norg, een subsidie aanvragen tot maximaal € 4.000 voor het treffen van energieverduurzamingsmaatregelen. Deze regeling is in 2017 ingesteld met als juridische einddatum tot 1 april 2022. Recent heeft Kabinet 60 mln. uit bestaande middelen ter beschikking gesteld, met deze extra middelen is er naar verwachting voldoende budget tot de regeling afloopt op 1 april 2022.

Actieprogramma Kansrijke Start

Het programma Kansrijke start is met één jaar verlengd (7 miljoen euro in 2022). Dit programma zorgt voor voorlichting en passende begeleiding aan risicogroepen tijdens de zwangerschap.

Verkiezingen

In 2022 incidenteel 6,5 mln. toegevoegd aan de BZK-begroting om een aantal maatregelen uit de Verkiezingsagenda, die door het kabinet in gang gezet, zijn te continueren in 2022. Deze agenda benoemt maatregelen die het kabinet, de VNG, NVVB en Kiesraad noodzakelijk vinden om de robuustheid en toegankelijkheid van het verkiezingsproces te versterken, zoals de uitbreiding van taken en bevoegdheden van de Kiesraad en het actieplan toegankelijk stemmen.

Regionaal Uitstapprogramma Prostituees II

Eerder heeft dit kabinet in de periode 2019 t/m 2021 1 miljoen euro per jaar beschikbaar gesteld voor het Regionaal Uitstapprogramma Prostituees (RUPS) II. Dit is met één jaar verlengd.

Toelichting mogelijk meerjarige tegenvallers

Tabel 2. Mogelijke meerjarige tegenvallers (indicatief)

Uitgaven in mln.	2021	2022	2023	2024	2025	2026	Struc
Extra kosten asiel JenV	45	260	201	161	161	161	161
Onderwijs nieuwe inburgeringswet		10-25	10-25	10-25	10-25	10-25	10-25
Wajong	49	pm	pm	pm	pm	pm	pm
Indexeren AKW		46	106	127	130	130	130
Uitvoeringskosten GLB			30	30	30	30	0
Nitraatrichtlijn		6	30	30	30	0	0
Verpleeghuizen (besparingsverlies IV)*	108	216	324	432	540	648	756
Ggz in de Wlz		pm	pm	pm	pm	pm	pm

*prijsspeil 2021. Het mogelijke besparingsverlies hangt af van moment van invoering. Niet invoeren leidt tot een structureel verlies van 756 mln. Daarnaast leidt uitstel/afstel tot een groeibijstelling van de Wlz van ca. +0,5%. In het eerste jaar zou dit ca. 100 mln. zijn.

Asiel JenV

In de huidige begroting wordt uitgegaan van een gemiddelde bezetting in het COA van ca. 19.500 in 2022 welke afloopt naar ca. 17.000 in 2026. Op basis van de laatste inzichten in de asielinstroom wordt nu verwacht dat de bezetting veel hoger is (ruim 33.000 per jaar in de jaren 2022 t/m 2026) hetgeen leidt tot tussen de 300 en 400 mln. extra uitgaven in deze jaren. De tabel laat de extra kosten voor COA de begroting van JenV zien. De overige kosten worden volgens de bestaande systematiek gedekt uit het ODA-budget (niet in de tabel weergegeven). Daarnaast zijn er mogelijk ook hogere bijkomende kosten voor onder andere huisvesting, integratie en onderwijs.

Inburgeringswet

Het rapport van onderzoeksbureau AEF toont aan dat er een tekort is op het budget op de onderwijsroute van de nieuwe inburgeringswet. De precieze hoogte van het tekort moet nog worden uitgewerkt, maar zit tussen 10 en 25 mln. per jaar vanaf 2022.

Wajong

Uit de cijfers van het UWV is gebleken dat wet Vereenvoudiging Wajong die per 1 januari 2021 in is gegaan heeft geleid tot hogere uitkeringslasten (61 mln. in 2021) dan eerder was voorzien. Bij najaarsnota stelt SZW als gevolg hiervan de uitkeringslasten naar boven bij met 48,5 mln. Waarschijnlijk werkt dit ook meerjarig door, maar op dit moment is onduidelijk in welke mate.

Indexeren AKW

Mogelijk wordt het wetsvoorstel "Niet-indexeren van het basiskinderbijslagbedrag en het extra bedrag van de kinderbijslag in de Algemene Kinderbijslagwet over de jaren 2022, 2023 en deels over 2024" niet aangenomen in de Eerste Kamer. Dit wetsvoorstel zorgt voor dekking voor betaald ouderschapsverlof en intensivering in de uitvoering. In dit geval ontstaat er een dekkingsprobleem van structureel 130 mln. op de begroting van SZW. De daadwerkelijke kosten voor indexering op basis van MEV 2022 liggen hoger.

Uitvoeringskosten gemeenschappelijk landbouwbeleid (GLB 2023-2027)

In 2023 gaat het nieuwe GLB in wat uitvoeringskosten met zich meebrengt tot en met 2027 die niet Europees gefinancierd zijn. Het uitvoeringsbudget voor het voorgaande GLB loopt af.

7^e Actieprogramma Nitraatrichtlijn

Nederland is verplicht elke vier jaar een actieprogramma op te stellen. Het 6^e actieprogramma waarvoor bij de vorige formatie budget beschikbaar is gesteld loopt af.

Integrale Vergelijking (IV) Verpleeghuiscare

De Integrale Vergelijking (IV) in de sector Verpleging en verzorging stimuleert verpleeghuizen hun bedrijfsvoering te verbeteren. De IV zou in 2021 ingevoerd worden, maar door o.a. corona en complexiteit van het instrument wordt de IV in ieder geval niet voor 2024 ingevoerd, maar waarschijnlijk wordt dit nog later. Dit uitstel leidt mogelijk tot een besparingsverlies. Om dit besparingsverlies in de praktijk te vermijden, worden de tarieven niet verder verhoogd dan het niveau van de 2,1 miljard euro die hoort bij het kwaliteitskader verpleeghuiscare (prijsspeil 2017). De vraag is echter of dit (juridisch) standhoudt. Het CPB gaat in hun doorrekening wel uit van het

theoretische scenario waar kostendekkende tarieven juridisch worden afgedwongen, wat leidt tot een theoretisch besparingsverlies dat oploopt tot in ieder geval 324 miljoen euro in 2023, maar mogelijk zelfs tot meer dan 500 mln. in de jaren daarna. Deze verschillen tussen CPB en Rijk worden ingelopen zodra de integrale vergelijking alsnog wordt ingevoerd. Dit onderstreept het belang van een (snelle) invoering van de IV. De IV is immers noodzakelijk om de mogelijke efficiëncyslag bij verpleeghuizen volledig te realiseren. Zonder de IV zal het kwaliteitskader verpleeghuiszorg tot circa 0,7 mld. meer kosten.

Ggz in de Wlz

Voor de openstelling van de Wlz voor de ggz is afgelopen jaar een forse tegenvaller van bijna 0,9 mld in de begroting verwerkt. Het indicatieproces van de doelgroep loopt nog. Hierdoor hebben we nog niet het volledige beeld van de kosten die in de Wlz gemaakt worden en kan de tegenvaller mogelijk nog hoger uitvallen. Door FIN en VWS wordt aan maatregelen gewerkt waarmee de beheersbaarheid van de kosten kan worden vergroot.

Toelichting specifieke onderwerpen

Tabel 3. Dak- en thuislozen

Uitgaven in mln.	2020	2021	2022	2023	Struc.
DU maatschappelijke opvang	475	395	385	385	385
DU Vrouwenopvang	211	215	211	211	211
Tijdelijke impuls aanpak dak- en thuislozen	75	125			
Impuls huisvesting kwetsbare groepen	50	50	10	10	0
Totaal	811	781	606	606	596

Gemeenten ontvangen structureel middelen voor maatschappelijke opvang voor dak- en thuislozen en vrouwenopvang via decentralisatie-uitkeringen (DU). Het gaat om 385 miljoen euro voor maatschappelijke opvang en structureel 211 miljoen voor vrouwenopvang. Voor DU maatschappelijke opvang valt het bedrag in 2020 en 2021 hoger uit i.v.m. Corona meerkosten. Het kabinet heeft voor 2020 en 2021 een tijdelijke impuls van in totaal 200 miljoen gegeven aan gemeenten om de stijging van het aantal dak- en thuislozen aan te pakken. Daarnaast is er incidenteel 120 miljoen beschikbaar gesteld voor de huisvesting van kwetsbare groepen, waar ook dak- en thuislozen onder vallen.

Tabel 4. Werkdruk PO

Uitgaven in mln.	2021	2022	2023	2024	2025	Struc.
Werkdrukmiddelen primair onderwijs	381	381	361	374	430	430

De werkdrukmiddelenreeks (primair onderwijs) is structureel en loopt op naar 430 mln. vanaf 2025. Op deze reeks is met het oog op de verhoogde werkdruk bij scholen driemaal gemuteerd. Na de laatste mutatie, een toevoeging van budget als onderdeel van het Nationaal Programma Onderwijs, kent de reeks bovenstaand kasritme.

Tabel 5. Bijdragen BES

Uitgaven in mln.	2021	2022	2023	2024	2025	Struc.
Totaal	530	442	426	403	408	416
Corona	78					
Wisselkoerseffecten	11	7				
Bijdragen BES regulier	441	434	426	403	408	416

Tabel 5 laat de bijdragen aan de BES zien. Na correctie voor corona en wisselkoersen daalt het budget licht. Het verschil tussen 2021 en 2022 wordt met name veroorzaakt door een investering van het Ministerie van EZK in een beleidsdeelneming in de olieopslag op Bonaire (10,4 mln.).

I.h.k.v. de coronacrisis zijn een aantal specifieke incidentele maatregelen voor de BES getroffen mede gericht op ondersteuning van de sociaal minima (regels 1 en 2 in onderstaande tabel). De middelen voor eilandelijk beleid hebben de eilanden naar eigen inzicht kunnen inzetten. De BES ontvangt daarnaast, net als Europees Nederland, compensatie voor de hogere energierekening (2 mln. in 2022, zie regel 3 in tabel). Verder ontvangt de BES i.h.k.v. het afgesproken IJkpunt sociaal minimum een incidentele bijzondere uitkering voor verlaging huurlasten sociaal minima (regel 4 in tabel). Vanuit ditzelfde ijkpunt is structureel voorzien in een kostenverlaging voor kinderopvang.

Uitgaven mln. euro	2020	2021	2022
1. Tijdelijke verlaging tarieven energie, telecom en water	7,7	14,3	-
2. Eilandelijk beleid (via BES-fonds/vrije uitkering)	2,8	4,5	-
3. Compensatie hogere energierekening	-	-	2
4. Tijdelijke verlaging huurlasten sociaal minima	0,8	2	

Tabel 6. Mediareserve

Mln.	1-1-2017	2018	2019	2020	2021	2022
Saldo	95	65	4	57	49	69

De Algemene Mediareserve (AMr) vangt schommelingen op van uitgaven en ontvangsten op het mediabudget. Hierdoor wordt in het ene jaar geld gedoteerd en in een ander jaar geld onttrokken aan de AMr. De vastgestelde stand in het Jaarverslag 2020 bedroeg 48,6 mln. euro. De verwachting uit de 1^e suppletoire begroting 2021 is dat dit oploopt tot 68,5 mln. euro aan het einde van 2021. De AMr lijkt daarmee goed gevuld in vergelijking met voorgaande jaren.

- Onderstaande tabel toont de ontwikkeling van de rijksuitgaven gedurende de meerjarenperiode. De bedragen betreffen de netto-uitgaven (uitgaven minus niet-belastingontvangsten), in miljoenen euro's. De standen zijn inclusief de toegevoegde middelen bij APB (motie Hermans) en exclusief coronamiddelen.
- Op pagina 2 t/m 20 is de horizontale ontwikkeling per onderwerp verder uitgesplitst en zo nodig toegelicht.
- Dit document is niet afgestemd met departementen.

Tabel 1. Horizontale ontwikkeling

netto-uitgaven, in mln.	2022	2023	2024	2025	2026
Algemene Zaken en De Koning	125	120	122	122	124
Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (incl. SG, HCvS, KR en BES-fonds)	7.647	6.602	6.556	6.696	6.789
Justitie en Veiligheid	13.560	13.129	13.019	12.919	12.949
Onderwijs, Cultuur en Wetenschap	43.348	45.124	44.933	45.045	44.977
Financiën	7.081	6.360	6.373	6.519	6.298
Defensie (incl. DMF)	12.320	12.059	11.924	11.875	11.668
Infrastructuur en Waterstaat (incl. IF en DF)	10.143	10.947	9.946	10.005	10.006
Economische Zaken en Klimaat	2.211	2.194	2.090	1.871	2.173
Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (incl. DGF)	1.726	1.395	1.298	1.336	1.244
Sociale Zekerheid	86.779	87.845	89.325	90.873	92.329
Zorg	87.608	89.262	91.052	93.109	95.330
Nationaal Groeifonds	2.137	3.177	4.216	4.236	3.233
Gemeentefonds (incl. accres)	35.870	34.572	35.181	36.105	37.202
Provinciefonds (incl. accres)	2.583	2.644	2.707	2.799	2.904
Aanvullende post	4.044	3.377	2.459	1.561	1.502
Reservering loon- en prijsbijstelling	6.222	12.445	19.192	26.301	33.519
Internationale samenwerking	15.027	15.385	15.824	16.427	16.795
Totaal	338.431	346.636	356.216	367.800	379.041

*De reeksen Gemeentefonds, Provinciefonds en Internationale samenwerking zijn in lopende prijzen. De overige reeksen zijn op prijspeil 2021.

Algemene Zaken en De Koning (Hoofdstuk 1 en 3)

In mln. + is hogere uitgaven	2022	2023	2024	2025	2026
Miljoenennotastand (netto uitgaven)	125	120	122	122	124
APB (motie Hermans) (+)	0	0	0	0	0
Corona (-)	0	0	0	0	0
Totale begrotingsstand (excl. Corona)	125	120	122	122	124
w.v. De Koning	48	47	47	47	47
w.v. Algemene Zaken	77	74	76	75	78

Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (incl. SG, HCvS, KR en BES-fonds) (Hoofdstuk 2A, 2B, 4, 7, 64)

In mln. + is hogere uitgaven	2022	2023	2024	2025	2026
Miljoenennotastand (netto uitgaven)	7.670	6.604	6.556	6.696	6.789
APB (motie Hermans) (+)	0	0	0	0	0
Corona (-)	-23	-2			
Totale begrotingsstand (excl. Corona)	7.647	6.602	6.556	6.696	6.789
Staten Generaal	180	177	177	180	178
Hoge colleges van Staat	146	145	148	144	139
Koninkrijksrelaties	342	140	129	148	148
<i>w.v. Investeringspakket Landen</i>	284	80	70	71	71
BES-Fonds	42	35	35	35	35
Binnenlandse Zaken	6.937	6.105	6.067	6.189	6.289
<i>w.v. Nationale veiligheid</i>	329	332	330	330	330
<i>w.v. Huurtoeslag uitgaven</i>	4.499	4.630	4.763	4.909	5.054
<i>w.v. Groningen uitgaven</i>	1.124	832	778	761	759
<i>w.v. Groningen ontvangsten</i>	-490	-661	-661	-661	-661

Toelichting

Koninkrijksrelaties (investeringspakket landen)

De hogere uitgaven in 2022 komt door een aantal incidentele posten uit het investeringspakket voor de landen (Curaçao, Aruba, Sint Maarten) en omdat Nederland eenmalig, als onderdeel van de overeenkomst Landspakket, twee leningen van Aruba geherfinancierd heeft.

BES-fonds

Het bedrag in 2022 ligt hoger, aangezien voor het lopende en het komende jaar (2021 en 2022) reeds rekening is gehouden met wisselkoerseffecten.

Binnenlandse zaken (Groningen)

De hogere uitgaven in 2022 worden grotendeels verklaart door hogere uitgaven en lagere ontvangsten in 2022 voor Groningen. Bij de begroting van economische zaken is een overzicht toegevoegd van de totale beschikbare middelen voor Groningen op de begroting van EZK, BZK en de Aanvullende Post.

Justitie en Veiligheid (Hoofdstuk 6)

In mln. + is hogere uitgaven	2022	2023	2024	2025	2026
Miljoenennotastand (netto uitgaven)	13.361	12.929	12.819	12.719	12.749
APB (motie Hermans) (+)	200	200	200	200	200
Corona (-)	-1	0	0	0	0
Totale begrotingsstand (excl. Corona)	13.560	13.129	13.019	12.919	12.949
w.v. Politie	6.687	6.501	6.506	6.494	6.551
w.v. Rechtspleging en rechtsbijstand (o.a. Rechtspraak)	1.671	1.649	1.612	1.531	1.529
w.v. Uitgaven Veiligheid en criminaliteitsbestrijding (o.a. OM en ondermijning)	1.470	1.387	1.347	1.283	1.280
w.v. Ontvangsten Veiligheid en criminaliteitsbestrijding	-1.280	-1.302	-1.323	-1.318	-1.345
w.v. Straffen en beschermen (o.a. DJI)	3.159	3.129	3.124	3.134	3.122
w.v. Contraterrorisme en nationaal veiligheidsbeleid	288	292	292	292	292
w.v. Migratie (o.a. COA en DJI)	892	765	753	754	767
w.v. Overig (o.a. motie Hermans)	673	707	707	749	752

Toelichting

Van 2022 naar 2026 is er sprake van een daling van ca. 611 mln. euro. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door een daling in de budgetten bij politie, rechtsbijstand, bescherming en beveiliging (valt onder veiligheid en criminaliteitsbestrijding) en migratie.

Bij politie is het budget in 2022 incidenteel hoger vanwege de vroegpensioenregeling Inkoop Max. Voor zowel rechtsbijstand als bescherming en beveiliging geldt dat bij augustusbesluitvorming middelen beschikbaar zijn gesteld met een dalende reeks van 154 mln. in 2022 naar 64 mln. in 2026.

Migratie

Bij migratie is er sprake van een dalende reeks, omdat de raming van de Meerjarige Productie Prognose (MPP) waarvan in de begroting wordt uitgegaan nog een dalende bezetting laat zien. In de begroting is de gemiddelde bezetting in het COA ca. 19.500 in 2022 welke afloopt naar ca. 17.000 in 2026. Op basis van de laatste inzichten in de asielinstroom wordt nu verwacht dat de bezetting veel hoger is (ruim 33.000 in 2022) en gaat de MPP ook voor de latere jaren uit van een fors hogere bezetting dan waar nu in de begroting van wordt uitgegaan. In onderstaande tabel zijn de extra uitgaven opgenomen die samenhangen met de hogere MPP-raming ten opzichte van de huidige begroting. Structureel bedragen de extra uitgaven 384 mln. waarvan 223 mln. conform de bestaande afspraken (eerste jaar opvangkosten) gedekt dient te worden binnen het ODA-plafond.

Tabel Migratie en Asiel

In mln. + is hogere uitgaven	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Bezetting COA stand MN 2022	23.964	19.507	17.715	17.262	17.021	17.021
Bezetting COA nieuwe MPP	28.255	33.342	33.869	33.309	33.203	33.203
Extra uitgaven op basis van nieuwe MPP (in mln. euro's)						
Extra uitgaven MPP	83	311	379	381	384	384
Dekking ODA	-38	-51	-179	-219	-224	-223
Resterend JenV	45	260	201	161	161	161

Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (Hoofdstuk 8)

In mln. + is hogere uitgaven	2022	2023	2024	2025	2026
Miljoenennotastand (netto uitgaven)	46.527	45.535	44.488	44.585	44.502
APB (motie Hermans) (+)	500	500	500	500	500
Corona (-)	-3.679	-912	-55	-40	-25
Totale begrotingsstand (excl. Corona)	43.348	45.124	44.933	45.045	44.977
w.v. Primair onderwijs	12.785	12.700	12.661	12.692	12.626
w.v. Voortgezet onderwijs	9.040	9.049	9.077	9.043	8.998
w.v. Middelbaar beroepsonderwijs	4.728	5.167	4.879	4.824	4.804
w.v. Hoger onderwijs	9.858	10.051	10.207	10.366	10.441
w.v. Onderzoek en wetenschapsbeleid	1.235	1.214	1.210	1.207	1.204
w.v. Studiefinanciering	3.503	4.776	4.723	4.704	4.687
w.v. Cultuur	991	983	989	1.003	1.005
w.v. Media	907	911	914	928	933
w.v. Apparaat	274	276	277	284	282
w.v. Overig	26	-4	-3	-5	-4

Toelichting

De begrotingen van de onderwijsartikelen volgen de leerlingen- of studentenraming.

Primair onderwijs

In het primair onderwijs (po) daalt het leerlingental sinds 2009. Dit komt doordat er minder kinderen worden geboren. Hierdoor dalen per saldo de uitgaven. Vanaf 2021 verwacht het CBS weer een toename in het aantal geboortes. De instroom van leerlingen zal daardoor vanaf 2026 naar verwachting toenemen. In het po loopt tot slot de reeks voor de aanpak van werkdruk verder op, naar 450 mln. euro structureel in 2025.

Voortgezet onderwijs

Het leerlingental in het voortgezet onderwijs (vo) volgt het primair onderwijs. De krimpende jonge bevolking resulteert in een lagere uitstroom van het po naar het vo, daardoor zal het leerlingental in het vo de komende jaren dalen. Dit leidt per saldo tot dalende uitgaven.

Middelbaar beroepsonderwijs

In het middelbaar beroepsonderwijs (mbo) is de verwachting dat het aantal studenten de komende jaren daalt. Minder leerlingen gaan naar het vmbo (en meer naar havo en vwo) waardoor de uitstroom van het vo naar het mbo daalt. Ook dit leidt per saldo tot dalende uitgaven.

Hoger onderwijs

Het aantal hoger onderwijs-studenten stijgt naar verwachting de komende jaren. In het hoger beroepsonderwijs (hbo) is daarbij wel de verwachting dat het aantal studenten vanaf 2024 zal dalen. In het wetenschappelijk onderwijs stijgt het aantal studenten gedurende de volledige meerjarenperiode. Daarnaast worden er in het hbo en wo door de invoering van het studievoorschot extra middelen geïnvesteerd. De hoogte van deze middelen loopt voor beide op in de huidige meerjarenperiode, tot ca. 434 mln. euro in 2026. Vanaf 2026 is er ook een bezuiniging ingeboekt op de bekostiging van het hbo en wo, ter dekking van ICT-problematiek bij DUO en de financiële gevolgen van het intrekken van de wetwijziging op de Wet studiefinanciering. Dit loopt buiten de meerjarenperiode op tot ca. 267 euro mln.

Studiefinanciering

Meerjarig volgen de uitgaven aan studiefinanciering de studentenraming. De lagere uitgaven in 2022 zijn het gevolg van kasschuiven op het OV-contract met vervoersbedrijven voor het optimaliseren van het kasritme van de Rijksoverheid. De ontvangsten nemen geleidelijk toe, doordat studenten de afgelopen jaren vaker en meer zijn gaan lenen.

Overig

Voor de post overig valt de stand voor het grootste deel van de jaren negatief uit, omdat onder deze post onder andere het artikel les gelden is opgenomen. Op dit artikel zijn de ontvangsten hoger dan de uitgaven.

Financiën (Hoofdstuk 9B)

In mln. + is hogere uitgaven	2022	2023	2024	2025	2026
Miljoenennotastand (netto uitgaven)	7.329	6.395	6.236	6.387	5.192
APB (motie Hermans) (+)	0	0	0	0	0
Corona (-)	-249	-36	137	132	1.106
Totale begrotingsstand (excl. Corona)	7.081	6.360	6.373	6.519	6.298
w.v. Toeslagenherstel (excl. AP reservering en Rijksbreed)	1.088	37	0	0	0
w.v. Niet-belastingontvangsten	-947	-963	-978	-993	-1.006
w.v. Belastingen en Toeslagen (overig)	2.925	3.091	2.899	2.850	2.830
w.v. TenneT		490	960	1.120	1.270
w.v. Invest-NL	330	330	330	297	0
w.v. Invest-International	177	147	146	146	87
w.v. Douane	670	674	677	673	673
w.v. Financiën (overig)	2.838	2.554	2.339	2.426	2.444

Toelichting

De Financiën begroting wordt meerjarig beïnvloed door de ontwikkeling van de niet-belastingontvangsten. Hiernaast zullen er in de periode 2022 en verder, kapitaalstortingen plaatsvinden voor onder andere: TenneT, Invest-NL en Invest-International.

Verder zijn er tot en met 2023 incidentele middelen opgenomen voor de toeslagen hersteloperatie. In totaal is cumulatief 5,2 mld. euro geraamd (rijksbreed) voor herstel toeslagengedupeerden. In onderstaande tabel zijn de ramingen opgenomen per regeling. Dit is inclusief de reserveringen op de Aanvullende Post.

Financiën overig betreft o.a. de uitgaven voor het btw-compensatie fonds, dividenden ontvangsten en apparaatsuitgaven.

Tabel Budgettaire effecten Herstel toeslagen

In mln. + is hogere uitgaven	2020	2021	2022	2023	2024	2025	Cum.
Totaal Herstel Toeslagen	93	1.734	2.469	880	18	5	5.198
Compensatie toeslagengedupeerden	93	1.242	753	140			2.228
Kindregelingen			440	220			660
Kwijtschelden publieke schulden (rijksbreed)		336	398	173	18	5	930
Kwijtschelden private schulden		136	343	60			540
Commissies		19	37	37			93
Niet-KOT			107	50			157
Ex-partnerregeling			390	200			590

Defensie (incl. DMF) (Hoofdstuk 10 en 66)

In mln. + is hogere uitgaven	2022	2023	2024	2025	2026
Miljoenennotastand (netto uitgaven)	12.027	11.759	11.624	11.575	11.368
APB (motie Hermans) (+)	300	300	300	300	300
Corona (-)	-7	0	0	0	0
Totale begrotingsstand (excl. Corona)	12.320	12.059	11.924	11.875	11.668
w.v. Krijgsmachtonderdelen (Marine, Landmacht, Luchtmacht en Koninklijk Marechaussee)	3.416	3.449	3.437	3.407	3.408
w.v. DMO en DOSCO (ondersteunende organisaties)	1.696	1.676	1.666	1.670	1.656
w.v. Overige defensiebegroting (H10)	1.968	1.931	1.891	1.859	1.875
w.v. Materieel	3.468	3.294	3.662	3.680	3.538
w.v. Infrastructuur en Vastgoed	901	873	670	664	612
w.v. IT	870	836	599	595	578

*DMO = Defensie Materieel Organisatie, DOSCO = Defensie Ondersteuningscommando

Toelichting

De uitgaven voor Defensie zijn onderverdeeld in de reguliere uitgaven en investeringsuitgaven. De reguliere uitgaven staan op Hoofdstuk 10 van de Rijksbegroting, de investeringsuitgaven zitten sinds 2021 in het Defensiematerieelbegrotingsfonds (DMF).

De totale Defensie-uitgaven laten een dalend verloop zien, dit was voor aanvang van Rutte III al het geval. De voornaamste oorzaken zijn verder enkele kasschuiven en het verloop van het budget voor het Nationaal Plan NAVO.

Tabel Defensie kasschuiven en Nationaal Plan NAVO

In mln. + is hogere uitgaven	2022	2023	2024	2025	2026
Kasschuif RA middelen	300	300	300		
Kasschuif t.b.v. overprogrammering			-200	200	
Nationaal Plan NAVO	358	406	461	344	324
Totaal	658	706	561	544	324

Sinds het RA Rutte III is een aantal kasschuiven ter hoogte van 300 mln. doorgevoerd om de middelen in het juiste kasritme te zetten, doordat het beoogde investeringsritme niet gerealiseerd kon worden aan het begin van Rutte III. Dit jaar is er nog 200 mln. geschoven van 2024 naar 2025 om te voldoen aan de afspraken over de over- en onderprogrammering.

De reeks voor het Nationaal Plan NAVO die is toegekend in 2019 laat een fluctuerend verloop zien vanwege een grote incidentele investeringscomponent. Samen vormen dit de belangrijkste verklaringen voor het verloop van de begrotingsstanden van Defensie.

Infrastructuur en Waterstaat (incl. IF en DF) (Hoofdstuk 12)

In mln. + is hogere uitgaven	2022	2023	2024	2025	2026
Miljoenennotastand (netto uitgaven)	17.591	10.975	9.946	10.005	10.006
APB (motie Hermans) (+)					
Omvorming ProRail tot ZBO (budgetneutraal)	-7.336				
Corona (-)	-112	-28			
Totale begrotingsstand (excl. Corona)	10.143	10.947	9.946	10.005	10.006
Mobiliteitsfonds	7.756	8.143	7.390	7.646	7.738
w.v. Spoorwegen	2.150	2.241	1.958	1.948	1.932
w.v. Hoofdwegennet	2.982	3.494	3.116	3.182	2.853
w.v. Hoofdvaarwegennet	1.296	1.130	1.085	1.116	996
w.v. Bijdrage vervoer Amsterdam, Rotterdam, Den Haag	954	954	954	954	954
w.v. Megaprojecten verkeer en vervoer	456	451	396	615	844
w.v. Overig Mobiliteitsfonds	277	211	255	285	486
w.v. Ontvangsten	-359	-337	-374	-455	-328
Deltafonds	1.160	1.568	1.340	1.217	1.216
w.v. Waterveiligheid	568	703	623	365	516
w.v. Overig Deltafonds	760	1.009	861	991	858
w.v. Ontvangsten	-169	-144	-144	-140	-158
Beleidsbegroting IenW	1.226	1.236	1.215	1.143	1.053
w.v. Opparaat	341	329	322	310	310
w.v. Overig IenW	885	906	893	834	743

Toelichting

De begroting van IenW toont een redelijk stabiel beeld in de meerjarenperiode, met variaties door programmering van grote investeringsuitgaven (ERTMS, Zuidasdok, Hoogwaterbescherming etc.). M.n. in 2023 zijn er hogere uitgaven door planning van uitgaven van diverse projecten.

Spoorwegen

Fluctuaties in latere jaren door variatie in kasritmes.

Hoofdwegennet

Fluctuaties hangen samen met de planning van uitgaven van diverse aanlegprojecten.

Hoofdvaarwegennet

Uitgaven dalen door lagere uitgaven op ontwikkelingsprojecten en DBFM-projecten.

Megaprojecten verkeer en vervoer

Hogere uitgaven in 2025 en 2026 hangen samen met aanleg ERTMS (treinbeveiliging) en Zuidasdok.

Waterveiligheid

Fluctuaties hangen samen met de planning van uitgaven voor het Hoogwaterbeschermingsprogramma.

Overig IenW

De daling in dit budget wordt voornamelijk veroorzaakt door de Klimaatmiddelen op de IenW-begroting, deze lopen voor een deel t/m 2025.

Economische Zaken en Klimaat (Hoofdstuk 13)

In mln. + is hogere uitgaven	2022	2023	2024	2025	2026
Miljoenennotastand (netto uitgaven)	2.931	2.338	2.085	1.658	2.128
APB (motie Hermans) (+)	0	0	0	0	0
Corona (-)	-720	-145	5	213	46
Totale begrotingsstand (excl. Corona)	2.211	2.194	2.090	1.871	2.173
w.v. Projecten NGF	81	56	34	13	
w.v. Uitgaven Toekomstfonds	204	186	181	161	152
w.v. SDE	3.341	3.781	3.849	3.731	3.665
w.v. ODE	-2.692	-2.838	-3.062	-3.198	-2.983
w.v. Overige klimaatsubsidies	817	697	645	580	546
w.v. Saldo ontv./uitg. Groningen*	-87	244	327	241	287
w.v. Apparaatsuitgaven	302	301	300	295	297
w.v. Overig**	244	-232	-183	47	209

*De kosten voor de schadeafhandeling Groningen worden grotendeels doorbelast aan de NAM. Door vertraging in de ontvangsten van NAM voor de schadeafhandeling is sprake van een overloop in ontvangsten. Daardoor is het saldo van ontvangsten en uitgaven in 2022 negatief.

**De reeks overig betreft het saldo van ontvangsten en uitgaven van de overige onderdelen van de EZK-begroting. In 2023 en 2024 overstijgen de ontvangsten de uitgaven, wat resulteert in een negatieve stand. Dit wordt hoofdzakelijk veroorzaakt door geplande onttrekkingen aan de begrotingsreserve duurzame energie en klimaattransitie, die als ontvangsten worden geboekt, en hogere ETS-ontvangsten.

Toelichting

Het Toekomstfonds op de EZK-begroting kent een 100% eindejaarsmarge. Dit leidde afgelopen jaren tot jaarlijks ca. 100 mln. aan doorgeschoven onderuitputting.

In totaal is cumulatief 8,4 mld. euro geraamd (rijksbreed) voor schade en versterken Groningen. In onderstaande tabel zijn de ramingen weergegeven. Dit betreffen uitgaven op de begroting van BZK en EZK.

Tabel Raming totale kosten schade en versterken Groningen

In mln. + is hogere uitgaven	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	cum.
1 Raming schade (2+3)	1.199	929	388	248	71	70	69	2.973
2 Waarvan excl. btw	1.171	907	377	244	69	68	67	2.902
3 Waarvan btw	28	22	11	4	2	2	2	71
4 Raming versterken (5+6)	400	831	831	831	831	831	831	5.386
5 Waarvan excl. btw	344	726	726	726	726	726	726	4.700
6 Waarvan btw	56	105	105	105	105	105	105	686
7 Totale raming schade en versterken (1+4)	1.599	1.760	1.219	1.079	902	901	900	8.359
8 Totale raming excl. btw (2+5)	1.515	1.633	1.103	970	795	794	793	7.602
9 Totale btw schade en versterken (3+6)	84	127	116	109	107	107	107	757

Voor verdere toelichting, zie bijlage [20.2 Groningen: schade en versterken](#) van de Miljoenennota 2022.

Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (incl. DGF) (Hoofdstuk 14)

In mln. + is hogere uitgaven	2022	2023	2024	2025	2026
Miljoenennotastand (netto uitgaven)	1.727	1.396	1.298	1.336	1.244
APB (motie Hermans) (+)	0	0	0	0	0
Corona (-)	-1	-1	0	0	0
Totale begrotingsstand (excl. Corona)	1.726	1.395	1.298	1.336	1.244
w.v. Land- en tuinbouw	490	146	104	146	135
w.v. Natuur, visserij en gebiedsgericht werken	416	481	455	444	390
w.v. Kennis en innovatie	232	226	215	206	205
w.v. Uitvoering en toezicht	412	400	386	387	380
w.v. Apparaat	145	128	126	124	124
w.v. Overig (DGF + onverdeeld)	30	14	12	30	11

Toelichting

Van 2022 naar 2026 is er sprake van een daling van ca. 483 mln. euro. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door een daling in de budgetten voor stikstof binnen het artikel land- en tuinbouw.

Land- en tuinbouw

Binnen de land- en tuinbouw is het budget in 2022 incidenteel hoger vanwege de maatregel gerichte opkoop (250 mln.) en saneringsregeling varkenshouderijen (71 mln.).

Natuur, visserij en gebiedsgericht werken

Binnen het artikel Natuur, visserij en gebiedsgericht werken zijn er twee ontwikkelingen: het Programma Natuur loopt na 2022 op met 50 mln. en tegelijkertijd lopen de subsidies voor natuur van 2024 tot en met 2026 af met 40 mln.

Uitvoering en toezicht

De daling binnen uitvoering en toezicht wordt veroorzaakt doordat de demping van de NVWA-retributies voor het bedrijfsleven incidenteel gefinancierd is tot en met 2023.

Sociale Zekerheid (Hoofdstuk 15 en 40)

In mln. + is hogere uitgaven	2022	2023	2024	2025	2026
Miljoenennotastand (netto uitgaven)	89.703	88.151	89.188	90.773	92.260
APB (Motie Hermans) (+)	0	0	0	0	0
Corona (-)	-2.924	-306	137	100	69
Totale begrotingsstand (excl. Corona)	86.779	87.845	89.325	90.873	92.329
w.v. AOW	42.412	42.686	43.181	44.153	45.185
w.v. Overige oudedagsvoorziening	1.049	1.058	1.071	1.096	1.122
w.v. IVA	3.731	4.018	4.297	4.536	4.745
w.v. WGA	3.497	3.672	3.838	3.989	4.114
w.v. Wajong	3.471	3.487	3.506	3.571	3.588
w.v. Overige arbeidsongeschiktheid	3.797	3.600	3.371	3.129	2.895
w.v. Bijstand	6.447	6.500	6.715	6.875	6.974
w.v. WW	4.229	4.369	4.672	4.906	4.964
w.v. Overige werkloosheid, bijstand en participatie	820	843	874	906	909
w.v. Kindregelingen	8.562	8.482	8.471	8.473	8.516
w.v. Ziektewet	1.958	1.981	2.006	2.031	2.049
w.v. Verlofregelingen en overige ziekte	1.715	2.004	2.049	2.087	2.125
w.v. Uitvoeringskosten	2.605	2.637	2.679	2.697	2.704
w.v. Overig	2.485	2.510	2.594	2.423	2.438

*Exclusief loon- en prijsbijstelling

Toelichting

AOW en overige oudedagsvoorziening

De stijgende levensverwachting en de vergrijzing leiden de komende jaren tot een toename van het aantal AOW-gerechtigden en daarmee tot een stijging van de verwachte uitgaven aan de AOW. De toename van de uitgaven wordt de komende jaren gedempt door de stapsgewijze verhoging van de AOW-gerechtigde leeftijd naar 67 jaar.

Arbeidsongeschiktheid

De geleidelijke verhoging van de AOW-leeftijd en de hogere arbeidsparticipatie bij ouderen zorgt voor een stijging van de uitgaven aan arbeidsongeschiktheid.

Bijstand en WW

De stijging van uitgaven aan de WW en bijstand is met name het gevolg van de conjuncturele ontwikkeling. Het CPB verwacht een stijging van de werkloosheid vanaf 2021 naar het evenwichtsniveau in 2026. Dit leidt tot een stijging van het budget. Daarnaast zorgen eerdere beleidswijzigingen voor een stijging, zoals de invoering van de Participatiewet, de verhoging van de AOW-leeftijd en de WW-duurverkorting.

Kindregelingen

De grootste posten zijn de kinderbijslag (AKW) en het kindgebonden budget (WKB). De uitgaven AKW dalen licht tot en met 2024. In de jaren daarna nemen de uitgaven AKW licht toe. Dit komt door demografische ontwikkelingen. Voor de Kinderopvangtoeslag geldt dat, na een daling in 2023 die vooral samenhangt met een oplopende werkloosheid, de uitgaven in latere jaren naar verwachting geleidelijk toenemen. Dit komt met name door een stijging van het aantal kinderen op de dagopvang als gevolg van de demografische ontwikkeling.

Ziektewet, verlofregelingen en overig ziekte

De uitgaven aan artikel 6 nemen vanaf 2022 toe als gevolg van de invoering van een financiële tegemoetkoming voor slachtoffers van beroepsziekten veroorzaakt door blootstelling aan gevaarlijke stoffen (TSB). Het streven is dat de regeling per juli 2022 van start gaat. Hierdoor komen de uitgaven vanaf 2023 hoger uit dan in 2022. Daarnaast wordt de stijging van de uitgaven verklaard door de invoering van betaald ouderschapsverlof per augustus 2022.

Uitvoeringskosten

De uitvoeringskosten nemen vanaf 2022 met name toe door de middelen die worden ingezet ter verbetering van de dienstverlening en de informatiehuishouding van het UWV in kader van de kabinetsreactie op het eindrapport van de Parlementaire Ondervragingscommissie Kinderopvangtoeslag. Naast deze beleidsmatige ontwikkelingen volgen de uitvoeringskosten de ontwikkelingen in de moederwetten die de uitvoeringsorganisaties uitvoeren. Dit betekent dat de stijgingen en dalingen van onder andere de WW, ZW, WGA, Anw en AOW doorwerken in de uitvoeringskosten.

Overig

Onder overig vallen onder andere de uitgaven aan de Algemene Nabestaandenwet (Anw), aan Integratie en maatschappelijke samenhang en de apparaatskosten. De uitgaven aan Integratie en maatschappelijke samenhang nemen af vanwege de verwachte afnemende asielinstroom. Dat is van invloed op de uitgaven voor voorinburgering, het leenstelsel en inburgeringsvoorzieningen bij gemeenten, evenals op kleinere posten zoals uitvoeringskosten DUO. Daarnaast nemen de uitgaven aan de Remigratieregeling meerjarig af, doordat de aanscherping van de Remigratiewet in 2014 nu zichtbaar begint te worden en omdat de regeling vanaf 2025 sluit voor nieuwe aanvragen.

Zorg (Hoofdstuk 16 en 41)

In mln. + is hogere uitgaven	2022	2023	2024	2025	2026
Miljoenennotastand (netto uitgaven)*	89.097	89.035	90.339	92.357	94.542
APB (motie Hermans) Verhoging zorgsalarissen incl. zorgtoeslag (+)	665	693	723	754	787
Corona (-)	-2.153	-466	-10	-2	0
Totale begrotingsstand (excl. Corona)	87.608	89.262	91.052	93.109	95.330
w.v. Zvw	52.926	52.373	52.346	52.346	52.335
w.v. Zvw groeiruumte	0	1.248	2.333	3.380	4.471
w.v. Eigen risico Zvw	-3.237	-3.379	-3.530	-3.682	-3.836
w.v. Wlz	29.345	29.325	29.341	29.339	29.362
w.v. Wlz en Wmo groeiruumte	1	817	1.738	2.665	3.641
w.v. Eigen betalingen Wlz	-2.073	-2.113	-2.181	-2.245	-2.313
w.v. Verhoging zorgsalarissen (excl. zorgtoeslag)	594	621	649	679	711
w.v. Zorgtoeslag	5.618	6.024	6.359	6.731	7.091
w.v. Overig (VWS-begroting)	4.434	4.346	3.997	3.895	3.868

*Exclusief loon- en prijsbijstelling, inclusief zorgtoeslag.

Nationaal Groeifonds (Hoofdstuk 19)

In mln. + is hogere uitgaven	2022	2023	2024	2025	2026
Miljoenennotastand (netto uitgaven)	2.137	3.177	4.216	4.236	3.233
APB (motie Hermans) (+)	0	0	0	0	0
Corona (-)	0	0	0	0	0
Totale begrotingsstand (excl. Corona)	2.137	3.177	4.216	4.236	3.233
w.v. Voorwaardelijke toegekende projecten	49	85	108	102	42
w.v. Nog onverdeeld	2.050	3.038	4.038	4.064	3.143
w.v. Apparaatsbudget	6	6	6	6	6
w.v. Toegekend loon- en prijscompensatie	32	48	65	65	43

Toelichting

Voor het Nationaal Groeifonds (NGF) is cumulatief 20 mld. (exclusief loon- en prijscompensatie) beschikbaar tot en met 2028. Het betreft een niet-structureel budget.

Op de NGF-begroting staan kasreeksen geraamd voor projecten waaraan voorwaardelijk middelen zijn toegekend. De bestuurlijke afspraak is dat zij deze middelen tot hun beschikking krijgen wanneer projecten aan de gestelde voorwaarden kunnen voldoen.

Gemeentefonds (incl. accres) (Hoofdstuk 50 en 60)

In mln. + is hogere uitgaven	2022	2023	2024	2025	2026
Miljoenennotastand (netto uitgaven)	35.893	34.492	35.101	36.025	37.122
APB (motie Hermans) (+)	80	80	80	80	80
Corona (-)	103	0	0	0	0
Totale begrotingsstand (excl. Corona)	35.870	34.572	35.181	36.105	37.202
w.v. Algemene Uitkering, overig	28.617	28.515	28.377	28.236	28.232
w.v. Algemene Uitkering, aanvullende jeugdzorgmiddelen	1.605				
w.v. Algemene Uitkering, incidenteel schrappen oloop opschalingskorting	270				
w.v. Decentralisatie- en Integratie-uitkeringen	5.080	4.934	4.881	4.815	4.763
w.v. Geraamd accres		741	1.452	2.463	3.489
w.v. Reservering BCF	296	379	468	590	715
w.v. Kosten financiële verhoudingswet	2	2	2	2	2

*Toelichting**Aanvullende jeugdzorgmiddelen*

In de GF-projecties zijn vanaf 2023 nog geen extra middelen opgenomen voor de jeugdzorgproblematiek. Er ligt een zwaarwegend advies van de Commissie van Wijzen om een set maatregelen te nemen en vanuit het Rijk het resterende tekort aan te vullen. Tenzij aanvullende maatregelen worden genomen gaat het om een bedrag van 1,45 mld. in 2023 aflopend tot ca. 800 mln. structureel wat nog zou moeten worden toegevoegd aan het Gemeentefonds.

Tabel Tekorten Jeugdzorg (op basis van oordeel CvW)

In mln. + is hogere uitgaven	2022	2023	2024	2025	2026	Struc
Resterend tekort jeugdzorg	1.314	1.454	1.365	1.258	867	811

*Het tekort in de tabel is in constante prijzen 2022.

Opschalingskorting

Het GF is bij formatie Rutte II gekort vanwege veronderstelde opschaling (minder gemeenten). Onderstaand reeks betreft de actueel ingeboekte besparingsreeks.

Tabel Opschalingskorting gemeentefonds

In mln. + is hogere uitgaven	2022	2023	2024	2025	2026
Actuele reeks incl. bevrozing 2020/2021/2022	300	700	835	975	975

Geraamd accres

Het bedrag dat nog op hoofdstuk 60 (Accres gemeentefonds) staat is het geraamde bedrag op basis van de normeringssystematiek voor toekomstige jaren. De normeringssystematiek houdt in dat het gemeentefonds actueel meegroeit met de ontwikkeling van de Rijksuitgaven (zowel volume als prijs), dit wordt de zogenoemde trap-op-trap-af genoemd.

Afgelopen jaar zijn er twee uitzonderingen op deze systematiek gemaakt (afgezien van de uitgaven voor de steunpakketten). De verhoging van de SDE-reservering is buiten het uitgavenplafond geboekt en heeft daarmee geen accreseffect. Daarnaast heeft het kabinet besloten geen accres toe te kennen aan het gemeente- en provinciefonds voor het aanvullende pakket aan uitgaven n.a.v. motie Hermans.

Provinciefonds (incl. accres) (Hoofdstuk 51 en 61)

In mln. + is hogere uitgaven	2022	2023	2024	2025	2026
Miljoenennotastand (netto uitgaven)	2.583	2.644	2.707	2.799	2.904
APB (motie Hermans) (+)	0	0	0	0	0
Corona (-)	0	0	0	0	0
Totale begrotingsstand (excl. Corona)	2.583	2.644	2.707	2.799	2.904
w.v. Algemene Uitkering	2.488	2.479	2.469	2.460	2.461
w.v. Decentralisatie-uitkeringen	53	53	53	51	51
w.v. Geraamd accres	0	60	121	208	297
w.v. Reservering BCF	42	53	64	80	95
w.v. Kosten Financiële verhoudingswet	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1

ToelichtingDecentralisatie-uitkeringen

De aflopende reeks Decentralisatie-uitkeringen wordt grotendeels verklaard door diverse decentralisatie-uitkeringen die tijdelijk van aard zijn en aflopen.

Opschalingskorting

Het PF is bij formatie Rutte II gekort vanwege veronderstelde opschaling (minder gemeenten). Onderstaand reeks betreft de actueel ingeboekte besparingsreeks.

Tabel Opschalingskorting provinciefonds

In mln. + is hogere uitgaven	2022	2023	2024	2025	2026	Struc
Totale korting	45	55	65	75	75	75

Geraamd accres

Het bedrag dat nog op hoofdstuk 61 (Accres provinciefonds) staat is het geraamde bedrag op basis van de normeringssystematiek voor toekomstige jaren. De normeringssystematiek houdt in dat het gemeentefonds actueel meegroeit met de ontwikkeling van de Rijksuitgaven (zowel volume als prijs), dit wordt de zogenoemde trap-op-trap-af genoemd.

Aanvullende post (Hoofdstuk 86)

In mln. + is hogere uitgaven	2022	2023	2024	2025	2026
Miljoenennotastand (netto uitgaven)	5.330	3.759	2.463	1.561	1.502
APB (motie Hermans) (+)	0	0	0	0	0
Corona (-)	-1.285	-381	-4	0	0
Totale begrotingsstand (excl. Corona)	4.044	3.377	2.459	1.561	1.502
w.v. Reservering middelen Klimaat	1.411	1.051	1.132	449	448
w.v. Reservering middelen Stikstof	389	528	395	202	298
w.v. Reservering middelen Toeslagen*	1.145	750	0	0	0
w.v. Reservering middelen Groningen beleidsmatig	470	466	316	177	77
w.v. Reservering middelen Groningen ombouw laagcalorisch naar hoogcalorisch	20	55	0	0	0
w.v. Reservering middelen Informatiehuishouding en dienstverlening (POK)	133	141	256	264	267
w.v. Reservering middelen woningbouw	100	100	100	100	100
w.v. Reservering middelen IPCEI	40	70	85	105	0
w.v. Overige reserveringen	338	217	176	266	313

*Bij de toeslagenhersteloperatie wordt gewerkt aan een herijking van de aanpak en oplossingen voor andere gedupeerden (ex-partners, kinderen en gedupeerden bij andere toeslagen). Hierna zullen de middelen in het juiste ritme worden gezet en worden overgemaakt naar de begroting.

ToelichtingKlimaat

Voor Klimaat betreft dit grotendeels de reserveringen die dit kabinet deze augustusbesluitvorming heeft uitgetrokken voor de aanpak van de Klimaatcrisis, in afwachting van verdere uitwerking.

Stikstof

Voor stikstof gaat dit om reserveringen die vorig jaar zijn gedaan voor de aanpak van stikstof, en een reservering voor de commissie Hordijk.

Reservering loon- en prijsbijstelling en afrondingsverschillen (Hoofdstuk 80, 81, 83 en deels hoofdstuk 40 en 41)

In mln. + is hogere uitgaven	2022	2023	2024	2025	2026
Miljoenennotastand (netto uitgaven)	6.222	12.445	19.192	26.301	33.519
APB (motie Hermans) (+)	0	0	0	0	0
Corona (-)	0	0	0	0	0
Totale begrotingsstand (excl. Corona)	6.222	12.445	19.192	26.301	33.519
w.v. Prijsbijstelling	865	1.579	2.257	2.915	3.540
w.v. Arbeidsvoorwaarden	1.513	3.055	4.799	6.585	8.286
w.v. Koppeling uitkeringen	249	579	995	1.448	1.907
w.v. Loon- en prijsbijstelling zorg	2.348	4.452	6.693	9.067	11.589
w.v. Loon- en prijsbijstelling sociale zekerheid	1.247	2.779	4.448	6.285	8.196

Toelichting

Prijsbijstelling

Op de aanvullende post Prijsbijstelling worden de middelen gereserveerd die worden gebruikt om de prijsgevoelige uitgaven op de diverse begrotingen te compenseren voor de prijsontwikkeling. Deze compensatie wordt jaarlijks van deze aanvullende post overgeboekt naar de departementale begrotingen. De oploop in de cijfers ontstaat doordat voor elk jaar een tranche wordt gereserveerd om de begrotingsuitgaven (zoals deze op de afzonderlijke begrotingen zijn opgenomen) van constante naar lopende prijzen te brengen.

Arbeidsvoorwaarden

Op de aanvullende post Arbeidsvoorwaarden worden middelen gereserveerd die nodig zijn om de loonvoelige uitgaven op de Rijksbegroting, Sociale Zekerheid en Zorg op het uitgavenpeil van het desbetreffende jaar te brengen. De oploop in de cijfers ontstaat doordat jaarlijks een structurele reservering wordt opgenomen om de begrotingsuitgaven (zoals deze op de afzonderlijke begrotingen zijn opgenomen) van constante naar lopende prijzen te brengen.

Koppeling uitkeringen

Op hoofdstuk 83 Koppeling Uitkeringen staan de ramingen van de uitgaven voor de indexering van de begrotingsgefinancierde sociale-zekerheidsuitgaven. De uitgaven op de artikelen worden geactualiseerd naar aanleiding van aanpassingen van de WKA-index (Wet koppeling met afwijkingmogelijkheden), door wijzigingen in prijsontwikkeling en door grondslageffecten bij de uitkeringen en programma-uitgaven. Aanpassingen van de WKA-index en prijsontwikkeling zijn gebaseerd op de economische raming van het CPB. De uitgaven betreffen jaarlijkse tranches voor de komende vijf jaar, dit verklaart de oploop op de verschillende artikelen.

Loon- en prijsbijstelling zorg en sociale zekerheid

Dit betreft de loon- en prijsbijstelling van hoofdstuk 40 en 41.

Internationale samenwerking (Hoofdstuk 5 en 17)

In mln. + is hogere uitgaven	2022	2023	2024	2025	2026
Miljoenennotastand (netto uitgaven)	15.027	15.385	15.824	16.427	16.795
APB (motie Hermans) (+)	0	0	0	0	0
Corona (-)	0	0	0	0	0
Totale begrotingsstand (excl. Corona)	15.027	15.385	15.824	16.427	16.795
w.v. EU-afrachten	8.892	8.906	9.182	9.527	9.660
w.v. ODA (HGIS)	4.777	5.057	5.236	5.464	5.674
w.v. non-ODA (HGIS)	1.357	1.421	1.405	1.436	1.462

Toelichting

De reeks Internationale Samenwerking bestaat uit de EU-afrachten en HGIS-uitgaven (Homogene Groep Internationale Samenwerking). De EU-afrachten worden verantwoord op de BZ-begroting; de HGIS-uitgaven bestaat uit Official Development Assistance (ODA) en non-ODA en staan verspreid over meerdere begrotingen, voornamelijk op die van BZ en BHOS.

EU-afrachten

De omvang van EU-afrachten volgt uit het MFK-akkoord tussen EU-lidstaten en het Europees Parlement. Dit akkoord loopt tot en met 2027. De uitgaven kennen een stijgend verloop en volgen grosso modo de reële economische groei en de ontwikkeling van het prijspeil. De omvang van de EU-afrachten is enigszins onzeker, omdat ontwikkelingen rond het EU-klimaatbeleid (Fit for 55) en douaneheffingen (Traditionele Eigen Middelen) voor hogere afrachten kunnen zorgen. Ook leiden verschillen in groei tussen lidstaten onderling tot (doorgaans relatief beperkte) bijstellingen.

HGIS -ODA

In het RA Rutte III is afgesproken dat de uitgaven aan Official Development Assistance (ODA) 0,7 procent van het bruto nationaal inkomen (bni) minus 1,4 mld. euro bedragen. Hierdoor volgen de ODA-uitgaven het geraamde bni en lopen de uitgaven in de tijd op.

HGIS-non-ODA

De HGIS-non ODA uitgaven bestaan onder andere uit de uitgaven voor het postennetwerk, budget voor internationale veiligheid (BIV) en uitgaven voor het versterken van de Nederlandse handels- en investeringspositie. De non-ODA-uitgaven binnen de HGIS volgen de geraamde prijsontwikkeling van het bbp, wat de gehele oploop verklaart (m.u.v. een incidentele reservering van 53 mln. in 2023 t.b.v. renovatie Vredespaleis).

Vraag: In afstemming met de minister van Defensie een inschatting te geven van de evidente achterstanden – zowel incidenteel als structureel – op het terrein van Defensie en daarbij aandacht te geven aan eventuele capaciteitsbeperkingen.

Antwoord:

Omschrijving x mln.	2022	2023	2024	2025	2026	Struc.
Herstelbehoefte BMH	400	800	1.250	1.750	1.750	1.750
Motie Hermans	-300	-300	-300	-300	-300	-300
Munitie, opleiding en training	-60	-60	-60	-60	-60	-60
<i>Resterende herstelbehoefte</i>	<i>40*</i>	<i>440</i>	<i>890</i>	<i>1390</i>	<i>1390</i>	<i>1390</i>

*De resterende behoefte voor 2022 is in de begroting door interne herprioriteringen ingepast.

- In 2022 zijn de meest acute financiële tekorten opgelost door herprioriteringen binnen de begroting en extra middelen voor veteranen (20 mln. structureel), munitie, opleidingen en trainingen (60 mln. structureel) en motie Hermans (300 mln. structureel) om achterstanden in te lopen.
- In het brede maatschappelijke heroverwegingsrapport "Veiligheid en veranderende machtsverhoudingen" (2020) is geconstateerd dat Defensie gegeven de huidige omvang van de organisatie en behoeftestelling ruim 1,7 mld. structureel nodig heeft om achterstanden weg te werken. Het gaat om achterstanden op het gebied van vastgoed, IT, instandhouding materieel en goed werkgeverschap. Er resteert door de structurele toevoegingen in de begroting voor 2022 nog de behoefte aan 1,4 mld. structureel vanaf 2026 om achterstanden weg te werken.
- De herstelopgave conform BMH bevat geen intensiveringen voor verbeteringen, zoals het vernieuwen van het loongebouw, het verhogen van gereedheid door het verbeteren van de operationele ondersteuning en de inzetvoorraden te verhogen, investeren in capaciteiten, cyber of informatie gestuurd optreden.
- Het vastgoed van Defensie biedt kansen om bij te dragen aan belangrijke maatschappelijke opgaven, zoals stikstof en woningbouw, en vormt bovendien een belangrijke opgave binnen het herstel van de krijgsmacht. Het interdepartementaal beleidsonderzoek *Vastgoed Defensie* schetst aanbevelingen om het vastgoed op orde te brengen. Uitgaande van het huidige budgettaire kader zal de portefeuille met circa 35-40% in omvang moeten verkleinen door te revitaliseren, afstoten van locaties en concentreren op kernlocaties. De behoefte ten aanzien van vastgoed is afhankelijk van een visie op de krijgsmacht en operationele capaciteiten. Op basis daarvan dient de reductiebehoefte en het benodigde stelsel (o.a. eigenaarschap van vastgoed) bepaald te worden. Op basis van deze keuzes moeten ook de daarvoor benodigde eventuele (incidentele) middelen bepaald worden en de bijbehorende financieringsconstructie. Voor de vastgoedopgave is langdurige politiek-bestuurlijke commitment benodigd; dit kan worden ingevuld door een bestuurlijke opdracht aan Defensie te geven.
- De keuze kan ook gemaakt worden om de volledige herstelopgave binnen de bestaande begroting in te passen. In dat geval zal een ingrijpende keuze moeten worden gemaakt welke taken Defensie niet meer kan en zal uitvoeren.
- Zonder extra middelen voor herstel zijn er gevolgen voor de operationele capaciteiten met betrekking tot de aantallen wapensystemen/eenheden, kwaliteit en ondersteuning.
- Capaciteitsbeperkingen zijn bovendien niet uit te sluiten gegeven het huidige tekort aan personeel. Op 1 juli 2021 had Defensie 8.637 (militaire) vacante functies. Wanneer het niet lukt om deze functies te vervullen, kan er ondanks de toevoeging van middelen toch sprake blijven van capaciteitsbeperkingen. De herstelopgave kan naar verwachting wel zonder volledige opvulling van de vacatures worden gerealiseerd.

Bureau Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

Aan de minister-president,
minister van Algemene Zaken
drs. M. Rutte
Binnenhof 19
2513 AA Den Haag

Kenmerk: 202102311

Den Haag, 19 oktober 2021

Geachte heer Rutte,

Hierbij verzoek ik u de minister van Financiën te vragen ten behoeve van onze werkzaamheden ons op de kortst mogelijke termijn te informeren over de vraag welke programma's en / of begrotingsgelden aflopen eind 2021.

De gevraagde informatie zal worden betrokken bij de werkzaamheden en worden opgenomen in het archief van de kabinetsformatie dat na de formatie toegankelijk is.

Hoogachtend,

Namens de informateurs,

W. Koolmees